

Antikiteden Feodalizme Geçişler

Perry Anderson, Çev. Uygur Kocabaşoğlu

İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, 339 sayfa, ISBN-13: 978-975-05-2157-7

Pelin ERDAL *

Perry Anderson 1938 yılında Londra’da doğmuş; savaş yıllarında ise ABD’de yaşamıştır. Sonrasında ailesiyle birlikte İrlanda’ya yerleşen Marksist entelektüel yazar, 1956 yılında Oxford’da Rus ve Fransız dilleriyle ilgilenmiştir. İngiliz Yeni Sol akımının önemli isimlerinden biri olan Anderson, uzun yıllar Entelektüel Batı Avrupa Solu’nun tanınmış akademik dergisi New Left Review’un editörlüğünü yürütmüştür. Tarih ve Sosyoloji profesörü olan İngiliz yazar, Verso Yayınevi’nin kuruluşunda da etkili olmuştur. Anderson’un incelemekte olduğumuz Antikiteden Feodalizme Geçişler (Passages from Antiquity to Feudalism) adlı eserinin ilk yayını ise 1974 yılında gerçekleşmiştir. Yazarın incelemekte olduğumuz eseri, Mutlak Devletin Kökenleri adlı başka bir çalışmasına giriş mahiyetindedir. Eser, siyasal ve toplumsal çerçevede Antik Çağlardan Orta Çağ’a geçişi, ardından Avrupa’da ortaya çıkan feodal sistemin tarihsel gelişimi bölgesel farklılıklar zemininde anlatılmıştır.

Esere metodolojik açıdan bakacak olursak; hem kronolojik hem de tematik anlamda okunabilme özelliğine sahiptir. Eserin kronolojik yapısı, baştan sona değil; her başlık için ayrı olarak hazırlandığı görülmektedir. Çalışmanın dipnotlarına baktığımızda (eser sonunda kaynakça bulunmadığından)

* Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, pelinerdal@hotmail.com

kullanılan kaynakların geniş yelpazesi göze çarpmaktadır. Ayrıca gerek terminolojik kelimelere çokça yer verilmesi gerekse metin içerisinde parantez içerisinde yapılan açıklamalarla oluşabilecek anlam karmaşasının önüne geçilmesi eserin bilimsel açıdan değerini bize kanıtlar niteliktedir. Eser “Birinci Bölüm” ve “İkinci Bölüm” olarak iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, “Klasik Antikite” ve “Geçiş” başlığıyla iki bölüme ayrılmıştır. Klasik Antikite başlığı kendi içinde dört bölüme, Geçiş başlığı ise yine kendi içinde üç bölüme ayrılmıştır. İkinci bölümde aynı şekilde “Batı Avrupa” ve “Doğu Avrupa” olarak iki başlık halinde ele alınmıştır. Bu iki başlıkta kendi içlerinde beşer bölümden oluşmaktadır.

Kitabın girişinde Antikiteden Orta Çağ’a geçiş sürecinden itibaren Avrupa’nın etnik, coğrafi, ekonomik, kültürel ve siyasal açıdan “Doğu” ve “Batı” olarak ikiye ayrılmasındaki nedenler, Ranke, Hegel, Bloch ve Duby gibi alanında uzman kişilerin bu konudaki ifadelerine yer verilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Eserin birinci bölümünde Batı Avrupa’da feodalizm ile kapitalizmin ortaya çıkmalarındaki nitelikler kıyaslandıktan sonra, feodalizmin ekonomik yapısının temel taşlarından köleci üretim biçimi ve Germenlerin ilkel ortakçı üretim biçimi hakkında bilgiler verilmiştir. Bu üretim biçiminin uygulayan Eski Çağ Batı Avrupa devletlerinin (Yunan şehir devletleri, Helenistik devletler, Roma İmparatorluğu) gerek sosyo- ekonomik gerekse sınıfsal yapılarının, siyasal-hukuksal çerçevedeki gelişmeleri ya da çözümleri ayrıntılı bir anlatımla okuyucuya sunulmuştur. Bu üretim biçiminde köleliğin toplumsal sınıflandırmadaki yeri ve önemi ise, Aristoteles’in “ En iyi devlet bir işçiyi yurttaş yapmaz, zira bugün manuel işgücünün büyük kesimi köle ya da yabancıdır.”(s.30) ifadesiyle vurgulanmıştır.

Anderson, yukarda bahsetmiş olduğumuz devletlerin kentsel-kırsal yerleşimlerini Akdeniz coğrafyasında gelişmiş olmalarını da göz önüne alarak, idari ve iktisadi açıdan karşılaştırmış; birbirlerinin devamı niteliğinde olduğunu gösteren ortak kentsel uygarlıklara sahip olduklarını da belirtmiştir. Ayrıca yazar, köleci üretim biçiminin zirvesini temsil eden Roma İmparatorluğu’nun Batı ve Doğu’unda aristokrasi, ekonomi, mülk sahibi sınıflar açısından farklılıklar bulunduğunu belirtmiş; Batı İmparatorluğu’nun neden yıkıldığına dair kısaca cevaplar vermiştir. Anderson bu çöküşe, ağırlıklı olarak iç karışıklıkların neden olmadığı şeklindeki iddialara kesin bir dille karşı çıkmıştır.

Bölümün ikinci başlığında adından da anlaşılacağı gibi feodalizme bir “geçiş”in gerçekleşmesi söz konusu. Bu kısımda Germenlerin sosyo-ekonomik yapısı hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Ardından Germen halklarının Avrupa ortalarına kadar ilerlemeleri sonucunda Roma sınırlarına ulaşarak, Roma kültüründen etkilenip birçok alanda değişikliğe uğraması anlatılmıştır. Yazar, Germenlerin yaşadığı bu değişikliklerde etken olan Roma diplomasisinin, aynı derecede Germen sınırlarındaki tehlikenin artmasına da neden olduğunu vurgulamıştır: Roma İmparatorluğu’nun ilerleyen yıllarda başına gelecek felaketlerden yine kendisinin sorumlu olduğunu dile getirmiştir.

Ayrıca eserin bu kısmında Germenlerin istilaları sonucu yıkılan Batı İmparatorluğu topraklarında kurulan yerel monarşik yapıdaki Germen krallıklar hakkında detaylı anlatım mevcuttur. Germen ve Roma kültürlerinin kaynaşma çabaları; kölelik, aristokrasi ve toprak mülkiyeti konuları üzerinden anlatılmıştır. Kitabın kilit noktası olan sentez kısmında, çözülmekte olan Germenik üretim biçimi ve köleci üretim biçiminin kaynaşarak tarihsel bir süreci yani feodalizmi gerçekleştirmesi konu edinilmiştir.

Antik Çağ'dan Orta Çağ'a geçişte Hristiyan Kilisesinin toplumsal ve siyasal açıdan rolü hakkında önemli açıklamalarda bulunulmuştur. Ardından feodalizmin kurumsallaştığı Karolenj İmparatorluğu'nun yönetimi, yayılımı ve kilise ile ilişkilerine değinilmiş, özellikle de Charlemagne dönemi üzerinde çokça durulmuştur. Birinci bölümün sonuna bakacak olursak; Karolenjler dönemiyle birlikte daha önceden oluşturulmuş olan feodalizmin yapboz parçaları, artık birleşmiş ve bir bütün haline gelmiştir demek doğru bir ifade olacaktır.

Kitabın ikinci bölümünde Batı Avrupa'nın feodal üretim biçiminin temel yapısı hukuksal ve siyasal açıdan özetlenerek, Orta Çağ'ın kırsal ve kentsel ekonomisi karşılaştırılmıştır. Anderson, feodal üretim biçimi ile ilgili "...Avrupa'nın herhangi bir yerinde, daha sonra kapitalist üretim biçiminde de görüleceği gibi, hiçbir zaman "saf halde" var olmadı."(s.175) şeklinde bir ifadeye yer verdikten sonra, bu üretim biçiminin uygulanması ve yayılması bakımından Avrupa'da bölgeden bölgeye farklılıklar gösterdiğini dile getirmiştir. Ardından Batılı ülkelerin Orta Çağ boyunca, gerek monarşik yapıları gerekse toplumsal oluşumları ayrıntılı ve sıralı bir şekilde anlatılmıştır. İskandinav ülkeleri ise Batı feodalizmindeki istikrarlı yapıyı sergileyememesinden dolayı ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

Bunun yanı sıra Batı Avrupa'daki feodalizmin, sosyo-ekonomik gelişimini sağlayan (özellikle artık ürüne el koyma mücadelesi) devinimler; ardından ortaya çıkan kıtlık, salgın hastalık, üretimdeki çöküş, kırsal ayaklanmalar vs. kötü gelişmelerin ortaya çıkardığı kriz dönemi kırsal-kentsel yerleşimler çerçevesinde anlatılmakta.

İkinci bölümün "Doğu"alt başlığında Doğu Avrupa'daki gerek Slavların feodalizme geçişi gerekse göçebe halkların istilaları ve yaşayış biçimleri hakkında detaylı bir anlatım mevcuttur. Germenlerden sonra bölgeye yerleşen Slavların siyasi, toplumsal ve ekonomik yapısı özetlenmiştir. Burada Batı feodalizminin değişikliğe uğramış bir şekilde ancak yüksek Orta Çağlar ile erken Modern Çağlara gelindiğinde uygulanabilmiş olmasındaki nedenler belirtilmiştir. Ayrıca yazar, Batı feodalizminin Doğu Avrupa'yı etkilemesi konusundaki açıklamalarını, dil bilimine dayalı kanıtlar sunarak bilimsel bir hale getirmiştir.

Doğu Avrupa'da ortaya çıkan kriz ile Batı Avrupa'daki krizi kıyaslama yoluna giden yazar, Avrupa'da feodal krizin ekonomik sonuçlarının bu iki bölgede birbirine zıt şekilde meydana gelmesini haklı olarak serflik kurumu ile bağdaştırmıştır. Son olarak yazar, feodalizmin Doğu Avrupa'daki

Balkanların kaderini İskandinavya ile benzeştiği ifade etmiş; Balkanlarda feodal üretim biçiminin tam anlamıyla uygulanamaması konusunda yönelttiği soruları, detaylı açıklamalarıyla cevaplandırmıştır.

Genel itibariyle bakıldığında eser, Avrupa coğrafyasını mantık çerçevesi içerisinde bölgelere ayırarak, bu bölgelerdeki tarihsel gelişmelerin gösterdiği farklılıkları detaylı olarak incelemesi bakımından, okuyucunun bu konuda analiz edebilme kapasitesinin sınırlarını zorlamaktadır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki eser ana kaynaklardan değil, daha çok araştırma eser çalışmalarından faydalanılarak yazılmıştır. Çalışma daha çok karşılaştırmalı bir araştırma eser niteliği taşımakta. Eser, yeni bilgiler sunmasa da bu bilgileri Marksist bir bakış açısıyla değerlendirme olanağı sağlaması açısından faydalı bir çalışma olduğu kanaatindeyiz. Ayrıca incelemekte olduğumuz çalışmanın çevirisini üstlenerek bize kazandırmış olan Prof. Dr. Uygur Kocabaşoğlu'na teşekkürü borç biliriz.